

niča, ki je v navzočnosti kaplana Valentina Vodnika izročil Nikolaju pobotnico za 150 goldinarjev in mu obljubil, da bo naknadno dobil uradno zadolžnico s točno navedbo pogojev, pod katerimi je bil denar izdan. Jeklar je nato dogovorjeno vsoto odštel kaplanu Vodniku. Toda obljubljene zadolžnice ni nikoli prejel in tudi povratka svojega sina Tomaža ni pričakal. Po njegovi smrti se je njegov starejši sin in naslednik Ignac obrnil na Vodnika, ki je tedaj živel že v Ljubljani kot učitelj poetike, da bi zvedel, kaj je z njegovim bratom in denarjem, kajti še l. 1804 ni bilo o Tomažu nobenih vesti. Novak je očitno prelomil dano besedo. Vodnik je na Ignačevo željo sestavil in lastnoročno napisal pritožbo na okrožni urad; podrobno je razložil vse okoliščine in tudi potrdil, da je od Nikolaja Jeklarja res dobil 150 goldinarjev in od

tega porabil 127 goldinarjev in 30 krajcarjev za cerkev. Pristavil je, da se več ne spominja, pod kakšnimi pogoji je Ignačev oče izročil omenjeni znesek. Vodnik je v pritožbi tudi posebej pripomnil, da jo sestavlja zato, da bi Ignaca obvaroval pred zakotnimi pisarji in ker ve, da ga bodo tako zaslišali kot pričó.

Kako je potekla pravda med blejskim upraviteljem in njegovim, za čedno vsoto opeharjenim podložnikom, o tem pa podatki v blejskem arhivu niso ohranjeni.

LITERATURA IN VIRI

Anger Gilbert: Illustrierte Geschichte der k. k. Armee, II. zv. 5. knjiga (Die Zeit Maria Theresias und Josephs II.), 6. knjiga (Die Franzosenkriege von 1792 bis 1815).

Arhiv Reprezentance in komore fasc. XXIII b; Arhiv Deželnega glavarstva za Kranjsko, Militare Lit. R. No. 2; Zbirka resolucij in patentov 1769-1780; Blejski arhiv; Dopisi (ker arhiv še ni dokončno urejen, fascikli nimajo določene signature). — Vsi navedeni arhivi so v sklopu Državnega arhiva LR Slovenije v Ljubljani.

UPOR PODLOŽNIKOV GOSPOSTVA BRDA PRI KRANJU V LETIH 1781 DO 1783

JOZE ZONTAR

Sedež gospostva Brda je bila graščina s pristavo severno od Kranja. Gospostvo je štelo sredi 18. stoletja 190 podložnih hub; te so bile deloma cele ali pa razdeljene na polovice oziroma četrtine. Podložnike so bremenile številne davščine in obveznosti. Izmed obveznosti kmetov je bila najtežja tlaka. Posestnika s celo hubo je mogel klicati zemljiški gospod po deželnem običaju na delo vsak dan (dnevno), razen v nedeljo ali na praznik. Če je pristala gosposka, so plačevali podložniki namesto tlake določen denarni znesek, robotnino, zato pa so morali opravljati le nekaj dni tlake na leto. Mihael Angelo Zois, veletrgovec in fužinar ter lastnik Brda po letu 1753, je zahteval, da je opravljalo izmenoma na leto 16 hub dnevno tlako po vrsti, kot so bile zapisane v urbarju. Z delom so začeli podložniki poleti ob sedmih zjutraj ter končali ob sončnem zahodu. S seboj so morali prinesiti potrebno orodje, pa tudi pripeljati lastno vprežno živino, če so to naročili v graščini.

Poleti so dobivali brdski kmetje na tlaki kosilo. Delo je nadziral graščinski valpet ali pa župani. Kot potrdilo za opravljeno tlako so napravili kmetom zarezo v rovaš. Podložniki, ki niso bili določeno leto na vrsti za dnevno tlako, so plačevali Zoisu od hube 10 gld. robotnine ter služili pri oranju, ob žetvi in pri sličnih delih večinoma po 4 dni

tlake z živino in 8 dni z roko. Po smrti Mihaela Angela leta 1777 je dedič Žiga Zois sklenil s podložniki kolektivno pogodbo glede dnevne tlake. Kmetje so se zavezali, da bodo poleg plačila robotnine 10 gld. delali odslej več tlake, namreč od hube 17 dni ročne in 7 dni vprežne tlake, zato pa ne bo zahteval zemljiški gospod od nobenega podložnika dnevne tlake.

Poslovno leto za tlako so računali na Brdu od sv. Jurija (24. aprila) do istega dne naslednjega leta. Na ta dan leta 1781 bi prenehala veljati omenjena pogodba. Zato je že leto prej naročil Žiga Zois odvetniku dr. Alojziju pl. Kappusu-Pichelsteinu, naj izdelava novo. Z razliko od dosedanje bi moral skleniti dogovor sedaj vsak posamezen podložnik. Tudi pogoje so delno spremenili. Pogodba bi veljala le za čas, dokler bi bil imetnik Brda Žiga Zois. Prej bi prenehala veljati, če bi umrl pred tem podložnik. Višina robotnine in število dogovorjenih dni za tlako je ostalo nespremenjeno. Pač pa si je Zois izrecno zagotovil razen tega še ostale običajne vrste tlake: tovorjenje vina in drugih dobav, za kar so plačevali podložniki v denarju 1 gld. in 20 kr., izredno tlako, kakor tudi tlako pri gradnjah in lovu.

Podložniki gospostva bližnjih vasi so sestavljali župo, ki so jo imenovali po eni

izmed pripadajočih vasi. Kmetje dveh največjih brdskih žup Naklo in Strahinj so poslali tedaj odbor štirih zastopnikov k takratnemu brdskemu upravniku Martinu Urbančiču. Izjavili so, da ne morejo sprejeti nove pogodbe, ker bi mogel zahtevati Žiga Zois po smrti podložnika dnevno tlako od novega posestnika. Ostali kmetje pa bi morali služiti povišek tlake, na katerega so pristali zato, da ne bo treba opravljati nobenemu podložniku dnevne tlake. Dasi je bil ugovor tehten, se upravnik spočetka ni oziral na to. Zagrozil je kmetom, da bodo morali hoditi na dnevno tlako, če ne pristanejo na pogodbo. Ko so sedaj obljubili, da bodo razen tega še razširili graščinski ribnik, je po daljšem moledovanju upravnik pristal na spremembe v pogodbi. Obljubil je, da bo sestavil pogodbe skupno za posamezne župe in ne za posamezne podložnike ter da bo pristavil še sledeče določilo: ako bi zahteval bodoči imetnik brdske gospoke od katerekoli hube dnevno tlako, preneha za vse ostale hube dolžnost glede na novo dogovorjene dni ročne in vprežne tlake. Kazalo je, da je zadeva s tem poravnana. Toda odposlanci žup niso prišli v graščino, ko bi morali obljubiti v imenu vseh podložnikov, da se bodo držali pogodbe. Le gozdarski hlapec je prinesel njihovo pismo izjavo, ki jo je sestavil kranjski meščan Sumler. V njej so sporočili Žigi Zoisu, da ne morejo sprejeti pogodbe.

Zois ni računal s podložniškim odporom. Od svojih zahtev pa tudi ni hotel odstopiti, češ da ne misli biti odvisen od podložnikov. Le na to je pristal, da preneha veljavnost pogodb edino ob njegovi smrti. Upravniku Urbančiču je dal proste roke glede načina, kako bo prisilil podložnike, da sprejmejo pogodbo. Urbančič je sedaj klical kmete posameznih žup v graščino ter jim napovedal dnevno tlako, če nočejo pristati na pogodbo. Pri tem je moral vsak podložnik posebej izjaviti, ali sprejme pogodbo ali ne, češ da Zois želi imeti seznam tistih, ki so proti. Nakelska župa se je sprva odločila za dnevno tlako. Ko pa je upravnik zato odstavil njihovega župana, so iz strahu privolili v popravljeno pogodbo. Tudi primskova župa je bila proti. Podložniki so bili mnenja, da jih ne more prisiliti gosposka k dnevni tlaki. Zaradi vojaške priprave so morali biti namreč stalno pripravljene pomagati pri prevozi. Upravnik je zato obljubil, da bo preskrbel odškodnino za pri-

prego. Večina je sedaj pristala na pogodbo. Le kakih 20 hub te župe ni mogel pregovoriti in ti kmetje so sklenili, da bodo raje opravljali dnevno tlako. Zalegli tudi niso opomini, češ, odslej ne bodo ničesar mogli doseči pri svojem gospodu. Nato podložniki niso hoteli več poslušati upravnika in so odšli iz graščinske pisarne. Ko jih je prisilil s palico, da so se vrnili, so še vedno vztrajali pri svojem. Ostale župe so pristale na nov dogovor. Kljub temu pa niso hiteli s formalnim sklepanjem pogodb, ker je želel Žiga Zois, da se še teh 20 hub poniža pred njim.

Medtem so spomladi naslednjega leta (1781) začeli podložniki širiti graščinski ribnik. Le uporni primskovski kmetje niso prišli na to izredno gradbeno tlako. Zaradi ravnanja Žige Zoisa so se pritožili pri Hubertu grofu Barbu, pristavu okrožnega urada. Zoisov in Urbančičev prijatelj pa se ni hotel potegniti zanje, češ da so kmetje dolžni opravljati dnevno tlako. To pa kmete ni pomirilo, marveč so se še bolj upirali. Ob sv. Juriju bi morali prinesiti robotnino tisti podložniki, ki so pristali na pogodbo. Toda župi Naklo in Strahinj, ki sta obsegali okoli 70 hub, nista hoteli niti plačati denarja, niti priti na tlako. Primskovski kmetje so sicer nekaj časa prihajali na delo, nato pa so še ti prenehali hoditi. Tudi podložniki, ki so plačali robotnino, so služili le 4 dni vprežne in 8 dni ročne tlake, o dogovorjenem večjem številu dni pa niso hoteli ničesar slišati. Upor je dobival vedno širši obseg. Podložniki so nameravali doseči s pravdo odločbo, da niso dolžni opravljati dnevne tlake. Oglasili so se pri podložniškem odvetniku dr. Mateju Klinarju ter pri kranjskem meščanu Kralju. Po pripovedovanju kmetov sta jim dajala pogum, naj ne opravljajo dnevne tlake, naj odslužijo le toliko, kot je stalo v starem urbarju, in naj tožijo Zoisa. Kmetje so prišli na dan s starim urbarjem, ki ga je hranil nek pu-

Grad Brdo pri Kranju

štalski podložnik v Zbiljah. Bil je to prepis reformiranega urbarja zastavljenih dežel-noknežjih uradov Naklo in Primskovo iz leta 1569. Gospostvo Brdo je nastalo namreč iz bivših katedralnih uradov Naklo in Primskovo, iz dela gospostva Novi grad in Turn pod Novim gradom. Pred letom 1569 podložniki uradov Naklo in Primskovo večinoma niso služili tlake. Za naprej pa je določil deželni knez, da morajo opravljati od ene hube 4 dni vprežne in 8 dni ročne tlake na leto; kdor pa ne bi imel živine, pa vseh 12 dni z roko. Imetnik zastavljene gosposke je mogel namesto 4 dni tlake z živino pobirati 16 kr in za 8 dni ročne tlake 20 kr., skupno torej 36 kr. Deželni knez si je tedaj pridržal zase in za svoje naslednike pravico znižati, povečati ali tudi odpraviti robotnino. Določila v urbarju so smatrali podložniki za edino odločilna in so jih postavili kot glavno dokazilo za tožbo proti Zoisu. V ta namen so zbirali kmetje iz Naklega od vsake hube 5 sedemnajstic (= 1 gld. 25 kr.). Denarni prispevek so dobili tudi od radovljiških podložnikov.

Dr. Klinar in Kralj pa sta kmalu pustila kmete na cedilu. Odklonila sta podložnikom pravno pomoč, češ da so uporniki. Dr. Klinar ni vložil tožbe v imenu podložnikov in jih je prehitel Zois s svojo tožbo proti župam Naklo in Strahinj, češ da nočejo opravljati dnevne tlake. Zaradi določitve naroka so se oglasili podložniki pri pristojnem sodnem uradu, konsesu in *causis summi principis et commissorum*, ki je bil pri justičnem oddelku deželnega glavarstva. Tu jim niso hoteli dati nikakega pojasnila, češ da morajo prej o tem govoriti z baronom Zoisom. Ker se noben urad v Ljubljani ni hotel potegniti zanje in tudi noben odvetnik ni hotel sprejeti zastopstva, so odšli štirje podložniki z omenjenim urbarjem na Dunaj. Prosili so dvor, naj jim olajša breme tlake ter razen tega tudi primščine. Če so hoteli dobiti po smrti prednika zakupno kmetijo, so morali plačati za srednjo dobro hubo denarno pristojbino, imenovano primščino, v višini 56 tolarjev (= 112 gld.), za dobro pa 80 (= 160) in še več. To so smatrali za krivično, ker je določal urbar iz leta 1569 višino te pristojbine (lavdemija) za polovično hubo 2 do 3 tolarje (= 4–6 gld), za srednjo dobro 4 do 6 (= 8 do 12 gld., za najboljše pa 8 do 10 tolarjev (= 16–20 gld.). Posebej so naglasili, da so iskali zaradi tega zatiranja pomoči pri vseh oblasteh, toda jim niso hoteli znižati bremen, niti niso prejeli pismenega odgovora.

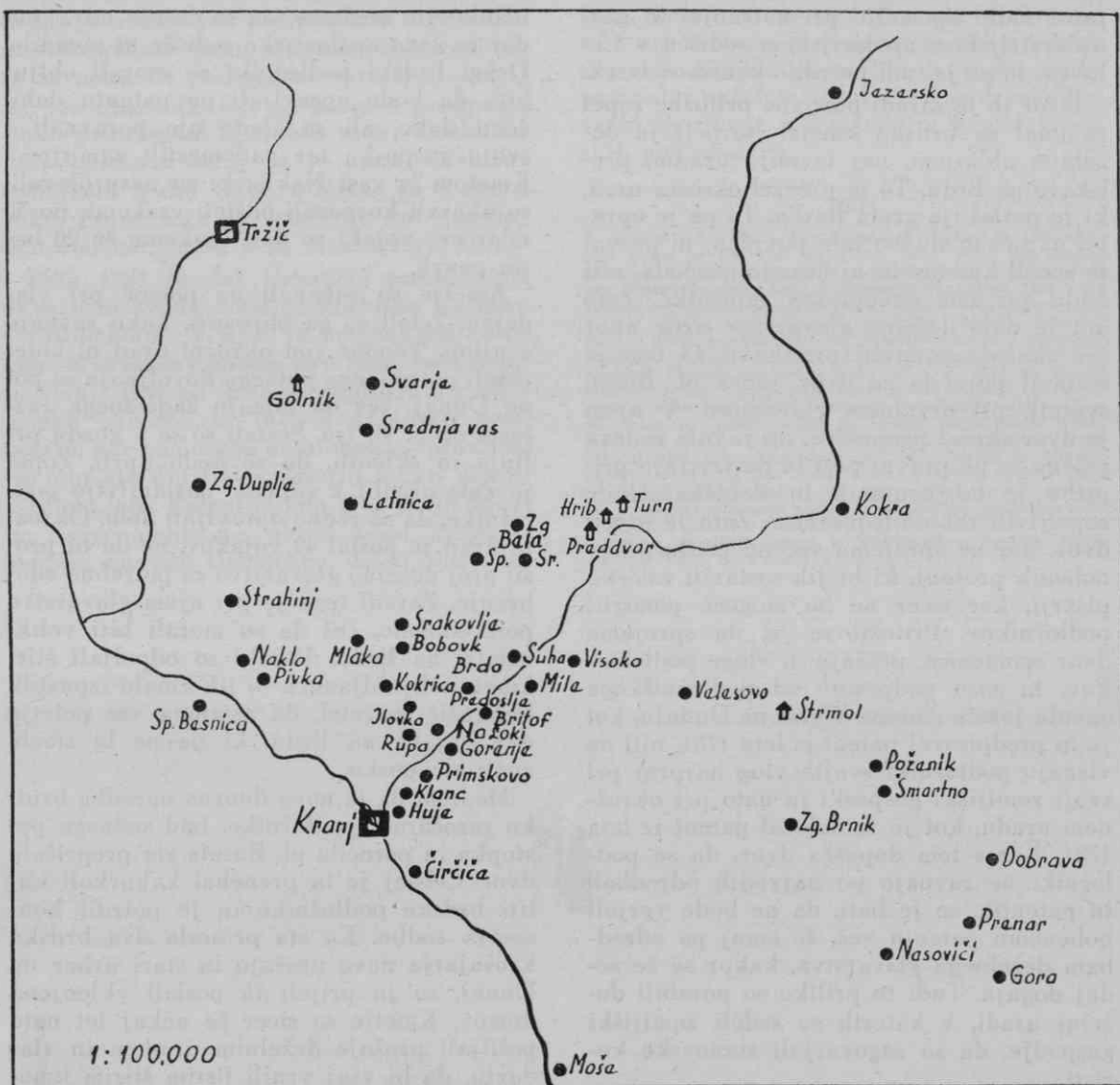
Medtem je meseca junija konses obravnaval Zoisovo tožbo. Njegov odvetnik pl. Kappus je dokazoval upravičenost zahteve z določbami podložniških kujižic (*Stiftbücheln*) in primskih pisem, po katerih so bili brdski podložniki dolžni opravljati dnevno tlako ali namesto nje plačati robotnino in odslužiti določeno število dni tlake. Opozoril je na sodne odločbe v pravdi, ki so jo imeli brdski podložniki glede dnevne tlake v 17. stoletju s takratnim brdskim lastnikom Nikolajem baronom Egg-Hungerspachom. Po urbarju iz leta 1569 so opravljali na leto 8 dni ročne in 4 dni vprežne tlake. Ko pa je kupil leta 1626 urada Naklo in Primskovo Nikolaj baron Egg-Hungerspach, ki jih je imel prej le zastavljene, je pričel zahtevati od podložnikov, da so morali prihajati tako rekoč vse leto na tlako. Kmetje so se zaradi tega zvišanja ter tudi glede primščine in nekaterih drugih obveznosti pritoževali od leta 1631 do 1653, niso pa ničesar dosegli. Deželni knez jim je celo zagrozil, da bodo kolovodje, njihove svetovalce in pomagače zaprli, vkovali v železje ter poslali na prisilna javna dela. Staremu urbarju je odrekal pl. Kappus veljavo, češ da je v njem določena pravica deželnega kneza, da zviša ali zniža tlako, prešla s kupo-prodajno pogodbo tudi na novega lastnika Brda in njegove pravne naslednike.

Podložnike je uradno zastopal odvetnik dr. Klinar. Izjavil je, da mu omenjena dejstva niso znana. Zaradi nenaklonjenosti podložniki niso hoteli z njim sodelovati. Nadaljnja obravnava je bila preložena na sledeči sestanek konsesa čez teden dni. Po drugem naroku je izdal konses pismeno sodbo, ki je potrdila Zoisove zahteve, da so dolžni brdski podložniki opravljati dnevno tlako. Proti temu so podložniki sicer sklenili nastopiti s prizivom, ga pa niso izvedli, ker je bil že v teku postopek, ki so ga sprožili brdski kmetje, ki so odšli na Dunaj. Po poročilih Žige Zoisa in deželnega glavarstva je dospela spomladi leta 1782 dvorna naredba v Ljubljano. Ta je ugotavljala, da Zois ne more utemeljevati svojih zahtev do podložnikov niti iz prostovoljne pogodbe, niti iz kakšnega drugega pravnega naslova. Podložnikom ni dajal za večje dolžnosti niti najmanjšega povračila. Ker ni mogel osporavati urbarja, ki so ga predložili kmetje, je ukazal dvor, da zniža obveznost tlake na tisto višino, ki jo je predpisoval stari urbar. Dopusčal pa je Zoisu, da doseže po sodni poti svoje večje za-

hteve, če se jih upa zagovarjati iz kakšnega pravnega naslova.

Žiga Zois tudi sedaj ni odnehal in je vložil novo tožbo proti svojim podložnikom. Upornim kmetom je naročil konses, naj sporočijo svoje ugovore po odvetniku doktorju Klinarju. Vendar temu podložniki niso dovolili, da bi napravil obrambni spis. O tem je pisal odvetnik kmetov dr. Klinar Urbančiču in ga zagotavljal, da Zois ne more podleči v sodnem postopku. Ko je

potekel redni rok za odgovor, je dal konses podložnikom še 14 dni časa, sicer bodo v smislu sodnega reda izrekli proti njim kontumačno sodbo. Sedaj so kmetje odgovorili, da priznavajo le dvorno naredbo in stari urbar in se ne dajo od tega odvrniti, dokler ne pride njihov gospod z novimi dokazili na dan. Nato je sledila pred konsesom novembra meseca nova obravnava. Sodba se je glasila kot preteklo leto, da so podložniki dolžni opravljati v deželi obi-

Zemljiška posest gospostva Brda pri Kranju sredi XVIII. stol. (Številke pri vaseh pomenijo: vsoto gruntov, domcev, kajž)

Urad Naklo: Naklo 14 — 4, Pivka 8 1 —, Strahinj 10 4 6, Zg. Duplje 3 — —, Gorenje 6 — 4, Na Loki 2 — —, Suha 12 3 —, Jezersko 4 6 2, Kokra 9 1 1, Zg. Bela 1 1 —, Sr. Bela 4 18 1, Sp. Bela 2 — 2, Nasoviče 4 1 2, Gora pri Komendi 1 — —, Svarje 1 — —, Srednja vas 4 2 —, Predoslje 8 1 2, Kokrica 6 — —, Srakovlje 4 — —, »Na Golze« — 1 —, Rupa 4 — 1, Trstenik 1 — —, »Perjach« 1 — —, Ilovka 2 — —, Letence 2 — —, Dobrava 3 — —, Mlaka 1 1 —.

Urad Primskovo: Primskovo 49 — 3, Mile 2 — —, Sp. Besnica 2 — —, Huje 2 — 1, Visoko 2 — —, Orehovlje 1 — —, Bobovek 1 — —, Britof 2 — —, Čirčiče 2 1 3, Moše 1 — 1, Prenar 1 — —, Zg. Brnik 1 1 1, Poženik 1 — —, Smartno 7 4 1, Klanc 5 — 1, Zasip 2 — —, Studenčice 1 — —.

čajno tlako, vendar sedaj že po določbah patenta z dne 16. avgusta tega leta (1782). Ta je določal za hubo najvišjo izmero tlake 4 dni na teden, to je 2 dni z živino in 2 dni ročne tlake, skupno torej dvakrat po 104 dni na leto. Pri delih hub je patent predpisoval, naj se ravna višina tlake v razmerju z njihovo velikostjo. Sodbo je utemeljil konses s tem, da podložniki niso spodbijali obtožb in da urbar nima več pravne moči, ker je bil podložnikom v omejenem procesu 17. stoletja glede njega ukazana večni molk. Dr. Klinar je sicer vložil proti sodbi apelacijo pri notranje- in gornjeavstrijskem apelacijskem sodišču v Celovcu; to pa je tudi potrdilo konsesov izrek.

Dvor se je zaradi ponovne pritožbe zopet zanimal za brdske kmete. Naročil je deželni oblastem, naj izvršijo uradno preiskavo na Brdu. To je prevzel okrožni urad, ki je poslal tja grofa Barba. Ta pa je opravil naročeno službo zelo površno; ni pozval in soočil kmetov in njihovega gospoda, niti vodil pri tem predpisane zapisnike. Zato mu je dalo deželno glavarstvo strogo ukor ter ukazalo ponoviti preiskavo. O tem je sestavil poročilo za dvor Janez pl. Buset, svetnik pri deželnem glavarstvu. V njem je dvor skušal prepričati, da je bila zadeva rešena že po pravni poti in da izvirajo pritožbe le od neumnih in dobičkaželjnih, zapeljivih zakotnih pisarjev. Zato je prosil dvor, naj ne sprejema več od podložnikov nobenih prošenj, ki bi jih sestavili zakotni pisarji, ker sicer ne bo mogoče pomiriti podložnikov. Pritožil se je, da sprejema dvor spomenice, prošnje in vloge podložnikov, ki niso podpisane od podložniškega agenta Jožefa Antona Welza na Dunaju, kot je to predpisoval patent iz leta 1781, niti ne vlagajo podložniki svojih vlog najprej pri svoji zemljiški gosposki in nato pri okrožnem uradu, kot je to določal patent iz leta 1781. Ker s tem dopušča dvor, da se podložniki ne ravna po najvišjih odredbah in patentih, se je bati, da ne bodo verjeli nobenemu patentu več, še manj pa odredbam deželnega glavarstva, kakor se že sedaj dogaja. Tudi to priliko so porabili deželni uradi, v katerih so sedeli zemljiški gospodje, da so zagovarjali stanovske koristi.

Ziga Zois je medtem prosil za izvršbo zaradi dejanske izvedbe sodbe. Ker jo je konses odobril, je grof Barbo uradno pozval brdske podložnike predse ter jih opozoril, da jih okrožni urad ne bo prisilil le z vojaško nastanitvijo, če se bodo še upirali tlaki, marveč jih bodo po potrebi izro-

čili tudi kot upornike kriminalnemu sodišču. Razen tega morajo tudi nadoknaditi, ker dve leti niso prihajali na tlako. Ob koncu marca (1783) je prišla vojaška posadka sedeminšestdesetih mož v vasi Naklo in Primskovo. Pet brdskih kolovodij-gruntarjev, so vojaki odpeljali ponoči v Ljubljano v zapore. Štiri kmete so izročili deželskemu sodišču, ki jih je obsodilo na 5 mesecev prisilnega dela. Po odobrenju okrožnega urada jim je Zois odvzel kmetije. Razen tega je okrožni urad še priporočil, da jih izženo iz dežele, kar so smatrali za učinkovito sredstvo, da se doseže mir, vendar pa tega apelacijsko sodišče ni potrdilo. Drugi brdski podložniki so morali obljubiti, da bodo opravljali po patentu določeno tlako, ali se glede nje poravnali s svojo gosposko ter nadomestili zamujeno. Kmetom iz vasi Naklo, ki so nasprotovali, so ukazali korporali odšteti vsakemu po 30 udarcev; vojaki so dali vsakemu še 20 batin povrh.

Kmetje so računali na pomoč pri vladarju. Želeli so ga obvestiti, kako ravna z njimi. Vendar jim okrožni urad ni hotel izdati potrebnega potnega dovoljenja za pot na Dunaj, češ da nimajo zadostnega razloga, da bi šli tja. Sestali so se v gozdu pri Rupi in sklenili, da se bodo uprli. Zopet je Zois prisilil z vojaško nastanitvijo podložnike, da so redno opravljali delo. Okrožni urad je poslal 42 vojakov, ne da bi prosil prej deželno glavarstvo za potrebno odobrenje. Zaradi tega je pri njem glavarstvo poizvedovalo, češ da so morali biti veliki nemiri na Brdu. Vojaki so odpeljali štiri kmete v Ljubljano, a so jih kmalu izpustili. Urbančič je želel, da ostaneta vse poletje dva vojaka na Brdu, ki pa ne bi smela znati slovensko.

Medtem pa je nova dvorna naredba bridko razočarala podložnike. Izid sodnega postopka in poročilo pl. Buseta sta prepričala dvor. Odslej je ta prenehal kakorkoli ščititi brdske podložnike in je potrdil konsesovo sodbo. Ko sta prinesla dva brdska krošnjarja novo prošnjo in stari urbar na Dunaj, so ju prijeli in poslali vklenjena domov. Kmetje so sicer še nekaj let nato pošiljali prošnje deželnim uradom in vladarju, da bi vsaj vrnili tistim štirim kmetom hube, pa niso nič dosegli. Celotepeni so bili v Ljubljani pred magistratom tisti štirje podložniki, ki so jim pobrali kmetije, ko so se zaradi tega pritožili.

Podložniki se tudi sedaj niso posebno odzvali Zoisu, ko jih je nagovarjal, naj nadomestijo tlako z denarjem. To leto (1783) je

dvorni dekret odredil, da se na kameralnih gospostvih stalno nadomesti tlaka z robotnino. Podložniki so upali, da bo vladar popolnoma odpravil tlako in določil stalno robotnino tudi na zasebnih gospostvih. Govorili so, kdo bo takrat opravljal tlako, bo plačeval robotnino po novem patentu, drugi podložniki pa bodo morali ostati pri dosedanjih gotovo višji robotnini. Zato so še vse leto 1783 brdski podložniki opravljali tlako po novem patentu. Naslednje leto pa ni izšel pričakovani patent, na kameralnih gospostvih pa so zahtevali visoko robotnino. Sedaj je vedno več podložnikov raje nadomestilo večino tlake z denarjem. Le delno so še nekateri podložniki opravljali nekaj let vso tlako. Za vso po patentu predpisano tlako je zahteval Žiga Zoisa sedaj 12 gld. Za vsak goldinar manj pa je moral odslužiti podložnik 8 dni tlake z živino in 8 dni z roko. Poleg tega je ostalo še kot dosedaj denarno nadomestilo za tovorništvo.

Leta 1787 je dal Urbančič potrditi pri okrožnem uradu nove podložniške knjižice (Stiftbücheln). V njih je napisal podložnikom, ki so imeli v posesti dve hubi, tudi dvojno tlako. Bilo pa je to v nasprotju z gubernijsko odredbo in tudi z dejansko možnostjo, ker ena oseba ne bi mogla opravljati na leto 416 dni tlake, saj jih toliko ni niti v celem letu. Patent iz leta 1782 pa je dnevno tlako popolnoma ukimil. Grof Barbo je zaupno sporočil Urbančiču, da so bila o tej

stvari mnenja na kresiji deljena. Niso pa hoteli vprašati gubernija, kako naj ravnajo, da ne bi povzročili novega odloka v škodo gosposk. Ta odnos deželnih uradov je posebno značilen za dobo Marije Terezije in Jožefa II. Zato je bil rezultat reform čisto daleč od tega, kar je bilo predpisano na papirju.

Ravnanje Žige Zoisa ga označuje vsekozi kot enega iz razreda fevdalcev druge polovice 18. stoletja. Njegovo mecenstvo je šlo le tako daleč, dokler je koristilo fevdalnemu krogu, ki je prevzel prosvetljeno kulturo, kakor se je izoblikovala v Avstriji in z njo zvezano zanimanje za neke panoge znanosti. Gotovo pa so bili ti ljudje enako nasprotni načelom absolutistične države kot vsaki družbeni spremembi v korist kmet-skih podložnikov.

VIRI

Zoisov arhiv, fasc. Korespondenca (pisma M. Urbančiča Žigi Zoisu iz let 1780 do 1784), fasc. Brdo pri Kranju (osnutek Kappusove pogodbe za tlako); *arhiv graščine Turn pod Novim gradom*, fasc. Korespondenca (pisma Žige Zoisa Urbančiču, pismo Huberta grofa Barba Urbančiču z dne 8. 12. 1787), fasc. Martin Urbančič, brdski upravnik (akti v zvezi s tožbo, sezname opravljene tlake v računskih knjigah); *zbirka zemljiških knjig*, okrajno sodišče Kranj, protokol vknjižb gospodstva Brdo od 1. 5. 1777 do 10. 10. 1783, (pogodbe s podložniki glede tlake z dne 9. 12. 1780); *zbirka urbarjev*, brdski urbarji; *vicedomski arhiv*, fasc. 44 (urbar iz l. 1569 preden so naložili podložnikom tlako), fasc. 58 a (urada Naklo in Primoskovo); *rektificirani dominikalni akti*, Gorenjska, fasc. št. 258 (izvleček iz reformiranega urbarja iz leta 1569); *zbirka normalij* (patent glede regulacije tlake z dne 16. 8. 1782, dekret dvorne pisarne, ki je odredil abolicijo tlake za kameralna gospodstva z dne 10. 2. 1783, patent o instančnem redu za podložniške pritožbe z dne 1. 9. 1781, patent o podložniškem agentu Jožefu Antonu Welzu na Dunaju z dne 1. 5. 1781).

